

CIRCULATION AND DISSEMINATION OF THE INFORMATION MEANS IN THE SERBIAN BANAT AT THE END OF THE 19TH AND BEGINNING OF THE 20TH CENTURIES

CIRCULAȚIA ȘI RĂSPÂNDIREA MIJLOACELOR INFORMATIVE ÎN BANATUL SÂRBESC LA SFÂRȘITUL SECOLULUI XIX ȘI ÎNCEPUTUL SECOLULUI XX

Virginia POPOVIĆ¹,

Universitatea din Novi Sad, Facultatea de Filosofie,
popovic.virdjinija@ff.uns.ac.rs

Abstract

This paper presents a profile of the first common periodical publications throughout Banat, which frequency and spread is attested by their presence in scholars libraries and other institutions, as well as the collaboration of the most talented and representative personalities of romanian culture in this part of Banat. In the second part of this paper we present the first magazines appearing in the Serbian Banat at the end of the 19th century and the beginning of the 20th century in this part of Europe and their contribution to cultural and social emancipation of the peasantry. The brief presentation of the periodicals is also necessary for a better understanding of the continuity of the historical thread and for the development of the media in Serbian Banat, but also for pursuing of transmitted influences and traditions, as well as for objectively assessing of the expected ideology by a rich journalistic activity.

Rezumat

În lucrarea de față vom realiza o prezentare a profilului primelor publicații periodice comune pe tot întregul Banatului istoric, a căror frecvență și răspândire este atestată de prezența lor în bibliotecile cărturarilor și instituțiilor de altă dată, cât și de colaborarea celor mai talentate și reprezentative personalități ale culturii române din această parte a Banatului. În partea a doua a lucrării sunt prezentate primele reviste apărute în Banatul sârbesc și contribuția lor la emanciparea culturală și socială a țărănimii la sfârșitul secolul al XIX-lea și începutul secolului XX în această parte a Europei. Prezentarea succintă a periodicelor este necesară și pentru înțelegerea mai bună a continuității firului istoric și de dezvoltare a mijloacelor de informare și pe pământul Banatului sârbesc, dar și pentru urmărirea influenței și a tradiției transmise, precum și pentru aprecierea obiectivă a ideologiei preconizate de o bogată activitate publicistică.

Key words: *publications, Serbian Banat, peasants, scholars, cultural emancipation*

Cuvinte cheie: *publicații, Banatul sârbesc, țărani, cărturari, emancipare culturală*

Publicistica și presa constituie un element important al unui popor pentru afirmarea lui culturală. Publicațiile periodice sunt un instrument puternic de afirmare, influențare și educare a opiniei publice, de transmitere a informațiilor și cunoștințelor din toate domeniile de activitate

---

¹ Lucrarea este realizată în cadrul proiectului *Jezici i kulture u vremenu i prostoru*, nr. proiect 178002, finanțat de Ministerul Educației și Științei al Republicii Serbia.

umană, ele găesc o mare răspândire printre populația română din Banat, chiar de la începutul apariției lor.

Apariția presei s-a produs în perioada ascensiunii burgheziei, interesată de înflorirea tiparului, care oferea un mijloc eficace de luptă politică și ideologică împotriva orânduirii feudale.

Primele cotidiene din Europa au apărut în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea. Datorită unor condiții și împrejurări istorice deosebite, dominația otomană și habsburgică, expansiunea țaristă, dezvoltarea mai târzie a capitalismului, presa în Țările române apare abia în primele decenii ale sec. XIX: „Curierul românesc” (20 aprilie 1829 – 13 decembrie 1859) la București, redactat de Ion Heliade Rădulescu; „Albina Românească” apare la Iași (1 iulie 1829 – 24 noiembrie 1858), redactată de Gheorghe Asachi, iar cu un deceniu mai târziu „Gazeta Transilvaniei”, de la 12 martie 1838-1944, apare la Brașov, fiind întemeiată de G. Barițiu. Acești trei întemeietori ai presei românești au scos și suplimente literare ale gazetelor lor. Primul cotidian în limba română apare la București la 3 ianuarie 1839 și poartă numele ”România” și este redactat de un profesor ardelenă Florian Aaron (Trifu 1973: 159).

Până în anul 1918, când Transilvania și Banatul erau sub dominația habsburgică, periodicile în limba română au avut o circulație comună pe întreg teritoriul monarhiei locuit de români, indiferent unde erau editate, la Sibiu, Brașov, Blaj, Timișoara, Oradea, Viena, Budapesta sau în altă parte. Ele exprimau deopotrivă interesele economice, sociale, culturale, politice, ale românilor de pe întreg teritoriul statului dualist, cu toate că Banatul avea de multe ori, în decursul istoriei sale, un statut administrativ aparte față de cel al Ardealului. Circulația și răspândirea mijloacelor informative în această arie geografică, până la data amintită, include și teritoriul actualului Banat sârbesc. În lucrarea de față vom realiza o prezentare a profilului primelor publicații periodice comune, mai cunoscute, a căror frecvență și răspândire este atestată de prezența lor în bibliotecile cărțurilor și instituțiilor de altă dată, cât și de colaborarea celor mai talentate și reprezentative personalități ale culturii române din această parte a Banatului. Prezentarea succintă a periodicelor este necesară și pentru înțelegerea mai bună a continuității firului istoric și de dezvoltare a mijloacelor de informare și pe pământul Banatului sârbesc, dar și pentru urmărirea influenței și a tradiției transmise, precum și pentru aprecierea obiectivă a ideologiei preconizate de o bogată activitate publicistică.

Unele încercări de a se pune temelie presei românești o găsim, chiar înainte de apariția publicațiilor lui Ion Heliade Rădulescu, Asachi și Barițiu. Ele datează încă de la sfârșitul secolului XVIII, când, la Viena, cunoscutul scriitor și om de știință, profesorul vârșetean, Paul Iorgovici, împreună cu Ioan Molnar au scos prima foaie românească. Nu există date despre numele sau conținutul acestei publicații, din care a apărut doar un singur număr, deoarece guvernul austriac a luat măsuri severe pentru interzicerea ei. Se știe doar că a apărut la începutul anului 1794 și că s-a răspândit până în Ardeal. În rapoartele înaintate Curții din Viena de către guvernatorul din Cluj al Ardealului (raportul guvernatorului Ardealului, contele Gheorghe Bánffy din 24 aprilie 1794) (Ibidem: 160), se cere sistarea imediată a acestei publicații, „căci nu are nici o încuviințare și anume din motive că astăzi, când lucrările se agravează din zi în zi, răspândirea de ziare e mai neadmisibilă decât ori și când, căci prea periculoase idei de libertatea ale francezilor se propagă cu mare iuțea, încât orice apare în ziar ușor s-ar putea răstălmăci, iar opiniile pot produce zguduirea liniștii publice.” (Ibidem). Guvernul din Viena, văzând în emanciparea românilor un pericol pentru imperiul lui Iosif al II-lea, și, cunoscând ideile politice revoluționare a celor doi protagoniști, care puteau tulbura prin revendicări și propagandă liniștea statului absolutist, interzice apariția gazetei. Cu toate că încercarea celor doi oameni a eșuat, inițiativa lor se poate înscrie în istoriografia presei românești ca un început care trebuie să fie apreciat și reținut.

Se presupune că Paul Iorgovici a fost preocupat de ideea editării unei gazete la Vârșeț, pe timpul ce îndeplinea funcția de jurist pe lângă episcopie. Cu siguranță era acesta ar fi fost motivul întoarcerii lui în Banat. Din lipsă de mijloace materiale, în Banat nu erau condiții potrivite în acea vreme pentru inițierea unei publicații în limba română. Însuși Iorgovici s-a convins de acest lucru,

după ce a îndrăznit să scrie cu litere latine, care erau considerate de vârfurile clericale sârbești din acea perioadă, „litere păgâne”.

Considerat precursor al presei românești bănățene, pe lângă Paul Iorgovici, era și Damaschin Bojincă, un avocat din Vârșeț, în perioada următoare a reușit să redacteze periodicul „Biblioteca românească”, sprijinit de tipograful Zaharia Carcalechi. Publicația apare neregulat, între anii 1821-1829 la Buda. În paginile ei apar textele științifice ale lui Damaschin Bojincă despre Mihai Viteazu, Dimitrie Cantemir, etc. Tot în aceeași perioadă apare prima gazetă românească „Fama Lipschii” (1827), care avea o însemnătate culturală deosebită, deoarece era scrisă în limba română. Totuși una dintre cele mai răspândite publicații românești în Banat a fost foaia lui G. Barițiu „Gazeta Transilvaniei”, care a militat pentru egalitatea drepturilor popoarelor care trăiau în monarhia habsburgică, având colaboratori și din Banatul sârbesc.

Nicolae Tincu Velea, profesor, istoric și protopop la Vârșeț a publicat în revista lui Barițiu articole în care prezintă starea în care se afla biserica română de sub jurisdicția mitropoliei din Sremski Karlovci și situația în care se găsește poporul român din Banat, aici își va publica și creațiile lui literare, reprezentând Banatul la formarea liricii românești.²

Alte publicații consacrate luptei revoluționare pentru drepturile sociale, naționale și pentru libertăți democratice sunt „Organul luminării”, o gazetă săptămânală care apare la Blaj în 1847, redactată de Timotei Cipariu dar și publicații stimulate de revoluție, precum este „Amicul Poporului” și „Democrația” care apar la Pesta și care au atitudini progresiste și sprijină cauzele revoluției. Aceste reviste militează și duc o luptă comună împotriva dominației habsburgice. Una dintre cele mai valoroase publicații din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, cu o mare trecere în Banat, a avut revista enciclopedică și literară „Familia”, înființată și condusă de Iosif Vulcan, întâi la Pesta (1865-1880) și apoi la Oradea (1880-1906), la care au colaborat nume distinse ale timpului și unde sunt publicate și culegeri folclorice din Banatul sârbesc, precum sunt versurile culese de Valeriu Magda din Ecica, Banatul sârbesc. Pe această poziție înaintată se situează și revista „Albina”, care apare între 1866-1876 la Viena și apoi la Pesta, sub direcția lui Vinčențiu Babeș, ca organ al Partidului național român, partidul burgheziei române din Banat și Transilvania. Această publicație a fost foarte populară și în Banatul sârbesc, precum era și personalitatea lui Vinčențiu Babeș de militant combativ, pentru care era ales la Biserica Albă din Banatul sârbesc de deputat în dieta ungară.

Un cotidian românesc, ziarul politic și cultural, „Tribuna”, apărut la Sibiu între anii 1884-1903 sub conducerea lui Ioan Slavici, a avut un rol mare în viața politică și culturală și a militat pentru unitatea românilor prin cultură. Aici au fost încurajați o pleiadă de tineri scriitori și gazetari din Banat, precum este Avram Corcea din satul Coștei, de lângă Vârșeț. Aici își va publica și culegerile lui folclorice din satul său natal.

O altă publicație, „Foaie Diecezană”, a fost răspândită și în Banatul sârbesc, în perioada școlilor confesionale. Era organul Episcopiei din Caransebeș și cu o fizionomie religioasă, publicația tratează și probleme școlare, aduce articole cu conținut cultural, precum și contribuții artistice. Ca și celelalte periodice din Banat și „Foaia diecezană” informează despre progresele culturale ale tuturor românilor. Aici găsim textele învățătorului Petru Bizerea și a preotului Avram Corcea din Banatul sârbesc. Această „Foaie Diecezană” a publicat lucrarea învățătorului Theodor V. Petrișoriu, „Monografia comunei Alibunari”, un sat românesc din Banatul sârbesc, care mai târziu apare și tipărită în 1896 la Caransebeș, în broșură aparte. Revista constituie un prețios izvor de informații culturale cu privire la oameni, locuri și instituții din Banatul sârbesc. Aici colaborează și Ștefan Jianu (1884-1918), asesor al școlilor românești confesionale de sub jurisdicția diecezei caransebeșene, de naștere din comuna Alibunar.

² La Oradea apare o antologie de poezii intitulate „Versuinte romane adică: culesiune versuaria din foile naționale de la anul 1838”, editată de „Societatea de lectură a junimei române studinte la școalele arădane”. Este prima culegere care cuprinde la un loc versurile poezilor munteni, transilvăneni și moldoveni de la mijlocul secolului al XIX-lea printre care era și Nicolae Tincu Velea. (Trifu1973: 161).

La sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolul XX, presa din Banat cunoaște o amplă dezvoltare, apar un număr însemnat de gazete care abordează probleme sociale și culturale. Astfel la Lugoj apare revista „Drapelul” (1901-1920), la inițiativa dr. George Dobrin, avocat din Lugoj, a dr. Petru Țepeneag, avocat din Vârșeț și Ion M. Roșu, avocat din Biserica Albă. Hotărârea de înființare s-a adus în urma consfăturilor ținute la Vârșeț. Mulți intelectuali din satele bănățene inițiază în această perioadă gazete care tratează probleme agrare și de ridicare culturală a maselor, astfel se întâmplă să apară în România gazete înființate de oameni din Banatul sârbesc, cum este cazul lui Iosif Tempea, originar din Toracul Mare, care a scos gazeta săptămânală „Deșeptarea” (1879-1881), care nu avea caracter politic, ci își propunea culturalizarea poporului prin literatură, știință și texte umoristice. Astfel de reviste, însă, au avut de multe ori viață efemeră, în funcție de posibilitățile materiale ale inițiatorilor lor.

Până la semnarea tratatelor de la Versailles în 1919, periodicele și ziarele apărute în Banat și Transilvania au avut o egală răspândire și în părțile Banatului sârbesc. Mulți cărturari și oameni de știință din Banatul sârbesc au inițiat numeroase publicații și au scris la mai multe periodicele apărute în decursul vremurilor trecute. Astfel, în perioada habsburgică au apărut două reviste pedagogice: „Convorbiri pedagogice” și „Educatorul”, iar în perioada de provizorat (1918-1919) și până la semnarea tratatelor de pace, a apărut pe meleagurile bănățene, gazeta săptămânală „Opinca”. Apariția acestor publicații periodice pe teritoriul actual al Banatului sârbesc este o dovadă în plus a comunității culturale, a luptelor pentru emanciparea socială, națională și culturală, comună populației române din această arie geografică.

Revista „Convorbiri Pedagogice” este „o publicație de educație și instrucție” (Trifu 1973: 167), apare în localitatea Satu Nou din Banatul sârbesc, fiind întemeiată de învățătorul Petru Stoica, la 3 iunie 1886. Aici apare până la 1 august același an, iar de la 1 septembrie 1886 și până în septembrie 1887 apare în orașul Panciova, având de redactor pe cunoscutul scriitor Ioan Pop Reteganul, fiind și el repartizat în această localitate ca învățător³. La începutul anului 1888 revista trece la Brașov, unde continuă să apară numai până în decembrie același an.

Programul revistei s-a precizat încă de la primul număr: „ridicarea poziției sociale a învățătorilor, rezolvarea problemelor pedagogice în lumina științific și definirea reformelor sociale în domeniul învățământului și familiei” (Roșu 2013: 125). Revista, pe lângă texte de natură pedagogică-instructivă, prezintă portretele unor personalități și învățători, cunoscuți pedagogi din învățământul românesc de odinioară. Articolele din domeniul pedagogiei, didacticii, al științelor în general, completate cu rubrici ce susțin culturalizarea largă a poporului, răspândirea cunoștințelor de sănătate, propagarea igienei la sate, însemnări bibliografice și cronică evenimentelor mai însemnate, conturează fizionomia revistei. Dintre portretele și biografiile publicate se remarcă cele ale pedagogilor Visarion Roman și Gh. Cătană, precum și a publicistului și cărturarului George Barițiu. Este publicată biografia lui Ion Creangă, încă de pe timpul când acesta era încă în viață.

O revistă care depășește nivelul publicațiilor de specialitate apărute în Transilvania și Banat, tratând ce cea mai exigentă competență probleme de educație ale timpului, la nivel european, care și astăzi trezește admirația specialiștilor, este „Educatorul”, organul oficial al Reuniunii învățătorilor din eparhia Caransebeșului. Apare în satul Coștei, lângă Vârșeț și se tipărește la Oravița, din anul 1909, având un comitet de redacție, iar ca director și redactor pe un distins pedagog, învățătorul Petru Bizerea. De partea financiară a revistei s-a ocupat învățătorul Patrachie Rămneanțu, tot din Coștei. În 1913 P. Bizerea se retrage din fruntea revistei din cauza bolii iar de redactarea ei este însărcinată comisia literară a Asociației învățătorilor, în fruntea cărei era cunoscutul compozitor, învățătorul Ion Vidu din Lugoj. Revista, la începutul primului război mondial întâmpină greutăți, din cauza cărora este întreruptă apariția ei.

---

³ Ioan Pop Reteganul (1853-1905) a devenit cunoscut prin lucrarea sa „De la moară”, povestiri și snoave. Se spunea că pe vremuri, avea în lada lui de comori manuscrise și vreo 4000 de poezii populare, pe lângă legende și altele. Scrie numeroase nuvele inspirate din viața țăranilor și meseriașilor și este unul dintre acei cărturari care au pus „cartea de lume” în mâna poporului. Se bucură de un bun renume și ca traducător de opere maghiare, în limba română. Colaborează la aproape toate publicațiile vremii.

Revista „Educatorul” este continuatorul analelor, tot organul Asociației învățătorilor, din care motiv o mare parte din paginile revistei sunt consacrate materialelor de la ședințele Asociației, rapoartelor, dezbaterilor și lecțiilor practice, ținute la adunările învățătorilor. Revista a fost inițiată cu scopul de a susține interesele învățătorilor prin organizația lor de breaslă. Revista își propune și un scop mai larg, ala după cum era indicat, în primii ani și pe copertă, să contribuie și la ”educația poporului”. Apariția ei, deși lunară, a avut spațiul necesar pentru a aborda variate probleme din pedagogia teoretică, din metodică și literatură. Toate informațiile acestea au avut ca scop lărgirea cunoștințelor cadrelor din învățământ și informarea lor despre gândirea științifică pedagogică din lumea contemporană. Revista evocă contribuția marilor scriitori români: Eminescu, Creangă, Caragiale, la propășirea școlii românești, prezentându-le în articole preluate din revistele timpului activitatea de pedagogi mai puțin cunoscută a acestora. Cu deosebită afecțiune se scrie și despre alți scriitori precum sunt: V. Alecsandri, G. Coșbuc, Al. Vlahuță, Andrei Mureșanu, iar lui Nicolae Iorga este închinat, cu ocazia vârstei de 40 de ani, un întreg număr al revistei.

Prin publicarea materialelor și a rapoartelor de la adunările generale ale Reuniunii învățătorilor și de la despărțămintele ei, revista reprezintă astăzi un adevărat izvor de informații despre situația și dezvoltarea învățământului confesional din dieceza Caransebeșului, despre nivelul profesional ridicat al învățătorilor, despre numărul lor, cât și despre preocupările de care au fost animați. Varietatea problemelor abordate relevă în același timp și aspectul social al timpului când apare revista, starea economică a populației, gradul de cultură și civilizație, drepturile civile și cetățenești de care se bucură poporul și altele.

„Educatorul” fiind un organ de ridicare profesională dar și un exponat al breslei, motiv pentru care a luat atitudine curajoasă, de apărare, față de legile nedrepte care se adoptau în monarhia austro-ungară, cu scopul maghiarizării învățământului confesional românesc, și de înrăutățire a situației celor care-l serveau cu devotament. Revista, de multe ori, trebuia să ia atitudine și să dea dovadă de curaj chiar față de cercurile clericale care patronau învățământul, în interesul dezvoltării și ridicării lui la nivelul științific, necesar, precum și pentru apărarea intereselor învățătorilor a căror situație nu era dintre cele mai bune, în acea perioadă. Fiind numai organul corpului didactic care funcționa în dieceza Caransebeșului, n-a acoperit școlile de pe întreg teritoriul Banatului sârbesc. „Educatorul” a cuprins în paginile sale numai școlile din jurul Vârșetului și al Bisericii Albe. Școlile din confiniul militar, protopopiatul Panciova ca și cele din satele din nordul Banatului, ce aparțineau diecezei Aradului, cu altă conducere administrativă, n-au putut fi cuprinse de revistă și nici activitatea învățătorilor de pe acest teritoriu. Totuși, revista a fost răspândită, citită și apreciată nu numai în Banat și Transilvania, dar și pe întreg teritoriu românesc, bucurându-se de prestigiu și critică pozitivă.

În această perioadă nu au apărut foarte multe publicații culturale, cauzele fiind ”lipsa” de intelectuali formați în acest scop (Mengher 2000: 36) și criza de resurse financiare. Cu toate acestea, totuși erau câteva reviste care și-au făcut apariția la începutul secolului XIX și care au publicat în paginile lor unele creații artistice din această parte a Banatului dar și creațiile scriitorilor deja cunoscuți în acea vreme. Revista „Steaua”, (martie 1901- februarie 1902), supranumită și „foaie literară-poporală”, al cărei proprietar, editor și redactor era Nicolae Țințariu nu a lăsat foarte multe urme în cercetările de mai târziu, astfel că până azi nu s-au păstrat nici multe informații. Totuși unele date despre revista „Steaua” le oferă bisăptămânalul „Controla” din Timișoara, al cărui colaborator era Nicolae Țințariu. Această publicație anunță apariția noii reviste „Steaua”⁴ și în mai multe numere popularizează conținutul acesteia, despre care susține că are un ”sumariu interesant și variu în prosă și poezie și noutăți”. În paginile sale, *Steaua* oferă informații din Panciova și împrejurimi, știri din lume, foiletoane, articole cu caracter educativ, proză și poezie (Măran 2012:

⁴ Într-un articol în care prezintă revista „Steaua”, afirmă că a reușit să găsească doar cinci numere ale acesteia (în Biblioteca Academiei Române) și că, după toate probabilitățile, au apărut în total 11 numere. La început, revista a apărut lunar, pe opt pagini, format mic. În perioada august-decembrie 1901 au apărut doar două numere, iar la începutul anului 1902, ”Steaua” devine revistă bilunară (nr. 1 la 15 ianuarie, nr. 2 la 30 ianuarie și, în sfârșit, nr. 3 la 15 februarie, după care se pare că și-a întrerupt apariția, sau că nu ni s-au păstrat exemplarele care au apărut mai tâziu).

7). Nicolae Țințariu era unul dintre primii scriitori din partea aceasta a Banatului implicându-se activ și foarte eficient în viața social-culturală a Petrovăsălei, chiar în anii de înflorire a acestei localități, atât din aspectul său demografic, cât și din cel național și cultural. Printre altele, Țințariu devine secretar al Reuniunii corului vocal bisericesc-lumesc, al Reuniunii pompierilor voluntari, al Casinei române, remarcându-se în special în viața culturală ca regizor al pieselor de teatru prezentate de amatorii din sat la concertele organizate de obicei cu ocazia sărbătorilor religioase, fiind responsabil pentru alegerea piesei și distribuția rolurilor, dar și pentru însuși pregătirea actorilor. Participă activ la organizarea manifestărilor culturale la Petrovasâla. Membrii familiei Țințariu au editat trei publicații. Pe lângă „Familia”, la Caransebeș apare în perioada iunie-septembrie 1910, „Sentinela” (au apărut în total trei numere) și „Vocea graniței” (1910-1912), care își va înceta apariția în urma acuzării și a condamnării redactorului la închisoare (George Țințariu, 1912), după publicarea unui articol care se referea indirect la atitudinea autorităților maghiare față de români. Același George Țințariu apare și ca redactor al revistei umoristice „Șoimul” (1910-1911). Nu în ultimul rând, să nu uităm faptul că această familie l-a dat și pe Alexandru Țințariu, cunoscut publicist, scriitor și traducător, încă un nume ilustru al literaturii românești din Banat în primele decenii ale secolului XX. Alexandru Țințariu (semnând din Panciova) a publicat la începutul sec. XX un număr însemnat de articole în revista „Familia” din Oradea Mare, în aceeași revistă în care a publicat și Eminescu și alți clasici ai literaturii române. La fel a publicat articole și în revista „Țara noastră” din Sibiu, redactată de Octavian Goga, semnând tot din Panciova (Popović&Janjić 2015: 22-23).

Prima publicație în limba română care apare în perioada de provizorat în care se afla Banatul sârbesc, în afara puterii habsburgice, după încheierea armistițiului între Antantă și Puterile centrale, înainte de semnarea sistemului de tratat de pace de la Versailles, când „au apărut o serie de chestiuni în legătură cu viitorul și soarta Banatului, cu poziția grupurilor etnice naționale din aceste părți” (Popi 1973: 22) este ziarul „Opinca”. Acest săptămânal apare în condiții politice și sociale deosebite, fiind redactat în satul Coștei de lângă Vârșeț, comună care va fi leagănul multor acțiuni de un larg interes obștesc. Este inițiat tot de cuplul de la „Educatorul”, Petru Bizerea și Patrachie Rămneanțu. Primul număr apare la 11/24 noiembrie 1918, având ca subtitlu „Foaie populară” și ca moto „Sus, opinca, sus!”. Ca să poată edita foaia, cei doi militanți pentru emanciparea poporului, înființează un consorțiu care avea să gireze și să finanțeze publicația. Această asociație financiară, avea să fie susținută de câțiva cetățeni din Coștei și împrejurimi, din rândul comercianților și țăranilor. Printre membrii consorțiului de editură, printre cei doi protagoniști, mai figurează și multe alte nume cunoscute în acea vreme.

„Opinca” este tipărită la Vârșeț în „Tipografia Banatului”. Revista „Opinca” s-a bucurat de o largă popularitate, datorită publicării unor articole, informații despre momentul Marii Uniri, a listelor cu delegații desemnați a lua parte la Marea Adunare de la Alba Iulia, cât și a articolelor privitoare la misiunea învățătorilor și a preoților din satele românești (Ibidem: 25). În primul număr, articolul inaugural este adresat „către toți cari au purtat și poartă opinci”, redacția schițând în linii mari orientarea gazetei: „Curată și nemărginită dragoste vă vom da, fraților, prin foaia aceasta. Câteva sfaturi bune, câteva învățături folositoare. Veți vedea aici, care sînt drepturile și dorințele voastre; vă veți lumina asupra firii și menirii voastre pe acest pământ acum dezrobit. Veți înțelege că drepturile de popor liber, falnic și bogat vor trebui apărate cu tărie... Stăm în pragul unirii tuturor celor de un neam și un sânge și ca unirea aceasta să fie o unire temeinică și trainică, să ne îndeplinim dorințele cu sfințenie, cu dragoste frățescă a unui frate pentru unul și a unuia pentru toți”.

Pe lângă faptul că s-a adresat țăranului român care are nevoie „de cultivare”, acest ziar a susținut ideile Partidului Național Român, adică: „Fiecare națiune poate singură și liber să dispună de soarta ei, națiunea română dorește ca liberă de orice înrăurire străină, să hotărască singură plasarea ei printre națiunile libere, precum și stabilitatea legăturii de coordonare cu celelalte națiuni libere” (Roșu 2013: 127). Adevăratul scop al editării acestei publicații se pare că-l găsim, abia la

rubrica „Noutăți” de la sfârșitul ultimei pagini al acestui număr, unde sub un subtitlu „Programul nostru” se spune:

„Foaia noastră apare în cele mai mărețe zile ce le-a ajuns poporul românesc. Un fior de bucurie și îngrijorare străbate astăzi inimile tuturor românilor, de la (un) capăt, până la altul (al pământului) ce-l locuim de veacuri. Fiori de bucurie străbat inimile poporului românesc când se vede scăpat de lanțurile și obezile în care a fost încătușat pînă acum de stăpînitorii străini. Astăzi vedem că poporul nostru de la sat are trebuințe, mai mult decît oricînd altă dată, de o cultivare, este întîiul punct al programului nostru. Iar al doilea punct, sprijinitor al celui dintîi este cel fixat de comitetul executiv al Partidului național român. Pe temeiul dreptului firesc că fiecare națiune poate singură și liber să dispună de soarta ei, națiunea română dorește ca liberă de orice înrîurire străină, să hotărască singură plasarea ei printre națiunile libere, precum și stabilitatea legăturii de coordonare cu celelalte națiuni libere.” (Ibidem, 171).

La sfârșitul aceluiași număr gazeta aduce informația că: „Românii din Vîrșeț sînt deja organizați”, din care cităm:

„Schimburile radicale din țara noastră a silit sfatul orășnesc să cheme la conducere toate naționalitățile. Încă în ziua primă s-au ales, în adunările populare, din sînul fiecărei națiune cîte zece delegați, cari au format sfatul orășnesc. Cu intrarea armatelor Antantei, comandantul armatei sîrbești a oferit românilor 25 de locuri. Îndată s-au ales dintre românii din oraș 25 de membri, cari s-au constituit: prezident Dr. Petru Țepeneag și notar Dr. Petru Ișțfan, cari stau zilnic în legătură cu conducătorii celorlalte națiuni.” (Ibidem)

Adunarea națională de la Alba Iulia este în centrul preocupărilor gazetei. Aci a fost publicată atât convocarea cu ordinea de zi a acesteia, cât și componența delegaților care vor fi trimiși, semnată de Dr. Ștefan Ciceo Pop și Dr. Gh. Frișcan. Se publică și lista delegaților aleși la adunările din 11/24 noiembrie din cercurile electorale Vîrșeț, Moravița, Biserica Albă, Sasca și Uzidin.

Din cercul electoral Panciova ca și din alte cercuri electorale, redacția nu primise raport despre alegerea delegaților.

Din informațiile publicate reiese că „Opinca” se pune, încă din primele numere, în serviciul Consiliului național român din Ungaria și Transilvania, care-și avea sediul la Arad, deoarece publică toate îndrumările acestuia, cu privire la ceremoniile ce vor avea loc la Alba Iulia, precum și textul jurămîntului gărzilor naționale, aderarea episcopilor români de ambele confesiuni și politica Consiliului, etc.

Numărul 4, din 3 decembrie 1918 al gazetei a fost confiscat de cenzură. Probabil că autoritățile locale, care de altfel erau reprezentanța burgheziei sârbe, nu erau de acord ca „Opinca”, care era într-un fel reprezentanta Consiliului național să popularizeze hotărârile politice de unire, atmosfera și însuflețirea adunării de la Alba Iulia. Cititorii, totuși, află parțial despre acestea, nu însă din articolele de fond, ci din scurtele înserări presărate printre diversele informațiuni de mai mică importanță. De altfel, în gazetă se întînesc tot mai des spații albe, rezultat al intervenției organelor de cenzură. Probabil că noua putere, pe măsură ce se clarificau într-un fel sau altul relațiile internaționale dintre marile puteri, tot mai deschis lua atitudine în folosul intereselor ei.

Gazeta „Opinca” publică în decursul apariției sale articole de o izbitoare nuanță democratică. Astfel, încă din primul număr în articolul „Ce este republica”, semnat cu inițiala P. (probabil Petru Bizerea) se definesc științific, într-o formă populară, formele existente de orînduire ale societății umane. La întrebarea: „Care este cea mai potrivită formă de guvernare pentru vremurile de astăzi: forma monarhică sau cea republicană?”, autorul se pronunță fără echivoc, avînd în vedere dezastrul războiului trecut, care a convins toată lumea că „forma monarhică de guvernămînt nu mai are drept la viață”. În concluzie, pledează pentru orînduirea republicană de guvernămînt: „Astăzi este obștească convingerea, că numai republica are viitor”.

Gazeta, încă din primul număr a introdus rubrica „Foița”, care a cuprins versuri și proză literară. În primul an apar opt numere ale gazetei „Opinca”. Toate în câte patru pagini, în afară de numărul opt care a avut 16 pagini, format optime coală de tipar. În cel de-al doilea an apar în total 7

numere, în câte patru pagini, în afară de ultimele două numere (6-7) care au numai câte două pagini, format pătrime de coală de tipar. Din corespondența ce o purta redacția cu abonații la rubrica „Poșta administrativă”, se vede că din an în an crește numărul abonaților, bucurându-se de bună popularitate printre românii din Banatul sârbesc, atât în rândul intelectualilor, cât mai ales în rândurile țăranilor, meseriașilor și comercianților. În cadrul rubricilor din gazeta „Opinca” sunt publicate articole privitoare la evenimentele internaționale, în special pe tema mișcării revoluționare muncitorești, apoi misiunea învățătorilor și a preoților în localitățile rurale, precum și articole în care este prezentată viața culturală și organizarea asociațiilor culturale din teritoriu. În lipsa publicațiilor literar-artistice propriu-zise gazeta acordă o importanță deosebită creației artistice, în special versurilor de inspirație folclorică.

Cu toate greutățile pe care le-a întâmpinat, gazeta „Opinca” a încercat să asigure continuitatea unei prese democratice, să contribuie la emanciparea culturală și socială a țărănimii, să aducă mai multă lumină și progres în satul bănățean, ea rămâne o publicație importantă din această perioadă încercând să asigure, în ciuda împrejurărilor politice extrem de dificile pe atunci, o continuitate a presei în limba română. Scurta licărire a acestei gazete nu a putut deschide orizonturi mai largi românilor din Banatul sârbesc, dar cu stingerea ei vor veni un șir de ani de întuneric apăsător și vor trece foarte mulți ani până când pe țărmul publicisticii se vor face noi încercări.

Gazeta „Opinca”, nr. 1, Vârșeț, Banatul sârbesc, 11/24 noiembrie, 1918

Bibliografie

- Măran, Mircea (2012). *Nicolae Țințariu*. Panciova: In Medias Res.
- Mengher, I., *Lumina 1945-2000*, Libertatea, Panciova, 2000
- Trifu, Aurel (1973). Publicațiile periodice cu preocupări sociale și culturale, pe teritoriul actualului Banat Iugoslav, din secolul al XIX-lea, până azi. În ”*Contribuții la istoria culturală a românilor din Voivodina*”, I, Zrenjanin: Societatea de Limba Română din P.S.A. Voivodina, p. 158-176.
- Popi, Gligor (1973). Contribuții la studierea trecutului românilor din Banatul Iugoslav în perioada interbelică (1918-1941). În ”*Contribuții la istoria culturală a românilor din Voivodina*”, I, Zrenjanin: Societatea de Limba Română din P.S.A. Voivodina, p. 19-32.
- Popović V. & Janjić, I. (2015). *Cultura (a)română din Serbia în context european*. Arad: Editura Gutenberg Univers.
- Roșu, Costa (2013). *Scrieri despre noi. Românii de pretutindeni*. Zrenjanin: Editura ICRV.